

XVI. YY. DİVAN ŞAİRİ FİDÂYÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ÖLÜM FİKRİ

İsmet ŞANLI*

ÖZET

Ölüm, insanlık tarihi boyunca hep gündemde kalmış, insanın korktuğu ve saygı duyduğu bir olgudur. Her canlının mutlaka bir gün karşılaşacağı dramatik sahnelerden biri olan bu hadise karşısında insan, başından beri tepkisiz kalmamış, ölüm hakkında olumlu veya olumsuz tavır takınmış, bazı sorular sormuş ve bunlara cevap aramıştır. Şâirler de ölüm gerçeğini şiirlerinde çeşitli yönleriyle ele alarak, mersiye, ağıt ya da tazarru şeklinde duygularını ifade etmişler, ölümle ilgili müstakil manzume yazmayan şâirler de bu konuyla ilgili düşüncelerini şiirlerinde değişik vesilelere dile getirmişlerdir. Şiirlerini incelediğimiz Fidâyî'nin de Dîvânı'nda doğrudan ölüm hakkında yazılmış şiir bulunmamakla birlikte, şiirlerinin genelinde ölüme geniş yer verildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fidâyî, Dîvân Şiiri, Ölüm, Mersiye.

ABSTRACT

Death Thought at XVI. Century's Divan Poet Fidâyî's Poems

Death has always been a tangible phenomenon for the human being, it is both feared and admired. The human kind, who is likely to meet as one of the dramatic scenes of life, responded actively death. Asked some questions about it and sought answers for his questions. As for the poets, they

* Dr.; Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir

dealt with the death extensively in their poems in such poetic forms as “mersiye, ağıt and tazarru”.

Those poets who did not write down particular poems about death, touched the same topic in their other poems. The death has occupied an important place in the poems of Fidâyî, although he did not write any poems on death.

Key Words: Fidâyî, Divan Poetry, Death, Mersiye.

Hayatın en acı gerçeklerinden biri olan ölüm, şüphesiz ki tarih boyunca da insan zihnini en çok meşgul eden problemlerdendir. İnsanların ortak, değişmez, en eski ve en yeni duygusu, ölüm korkusudur ve Kur’ân-ı Kerim’de üç kez tekrar edilen “*Her nefis ölümü tadacaktır.*” âyeti¹, bütün canlıların sonunda ölüm gerçeğiyle karşılaşacağını kesin bir dille ifade eder. Başka bir âyette, “*Biz Allah’a aidiz ve yine O’na döneceğiz.*”² İfadesiyle ölümün yok oluş olmadığı belirtilerek; insanın aslına dönüşü (rücûu), Allah’a kavuşması, gerçek hayatı yani ebedîliği kazanması olarak nitelenmektedir. Bundan dolayı mutasavvıf şâirler ölümden korkmazlar. Onlara göre ölüm, gurbette olan insanın asıl vatanına dönüşü veya sevgiliye kavuşulan bir düğün gecesi (şeb-i arûs) dir. Bu sebeple, hayat ve ölüm gerçeğini bir araya getirebilen, ölümü korkulacak bir unsur olmanın ötesinde özlenen bir vakiyaya dönüştüren yegâne sistem, tasavvuf düşüncesidir denebilir. Bu düşünce sisteminde ölüm, genellikle ona yüklenen olumsuz anlamı bulunmaz. Tasavvufî cehd ve gayretin büyük bir kısmı, ilahî aşk ile yakından ilgili olarak ölüme hasredilmiştir (İsen, 1997; Yeniterzi, 1999).

Mutasavvıf bir şâir olan Fidâyî’nin³ şiirlerinde de tasavvufî düşünce sisteminin esasları doğrultusunda ele alınan ölüm fikrine geniş olarak yer verilmiştir. *Fidâyî Divanı*’nda ölümü konu alan veya bir kimsenin ölümü üzerine yazılmış müstakil bir şiir (mersiye) bulunmamakla beraber, şiirlerinin genelinde yeri geldikçe ölüm konusunun ele alındığı görülür. Fidâyî,

¹ Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebût, 29/57.

² Bakara, 2/156.

³ Fidâyî hakkında geniş bilgi ve makaledeki Fidâyî’ye ait olan şiir numaraları için bkz: İsmet Şanlı, *Fidâyî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı’nın İncelenmesi* (İnceleme-Tenkitli Metin, yayımlanmamış doktora tezi) Bursa 2003. Burada geçen kısaltmalar; G.: Gazel, K.: Kaside, Kt.: Kıt’adır. Çalışmamızı Fidâyî’nin şiirleri ile sınırlı tuttuğumuz için Eski kültürlerde ölüm, semaî dinlerde ölüm, halk şiirinde, divan şiirinde ve batı tesirindeki Türk şiirinde ölüm konularına değinmedik. Bu konularda geniş bilgi için bkz: Abdulhakim Koçin, “Ölüm Gerçeğinin Türk Kültürüne ve Anadolu Türk Şiirine Yansıması”, *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, C. V, 2003/2, s. 135-160.

yukarıda anlatılan düşünceler doğrultusunda hayat ve ölümün Allah'ın takdiriyle gerçekleştiğini; Allah'ın ölümleri diriltebilecek, dirileri de öldürebilecek güç ve kudrete sahip olduğunu şairlerinde sıkça dile getirir.

*Hem óikmetinden şol úadar feyø oldu tÀ
kim nuùú ile*

*EmvÀta virdüñ rýó-ı nev-aóyÀyı bì-cÀn
eyledüñ*

K 4/36

*Bu mürde cisme irdi revÀn u virdi óayÀtı
Dıraòt-ı òuşka meger nefòa-i bahÀr
getürdi*

G 236/2

Tasavvufî düşüncede iki çeşit rûh vardır: Birincisi; hayatın ve hareketin sebebi olan ve ölümün etki alanı içinde olan hayvanî rûh, ikincisi; ilahî nefesten (nefha) gelen ve insana mahsus olan rûhtur. Mutasavvıfların ele aldıkları ve ölümsüzlüğüne inandıkları rûh, ikincisidir. Allah'ın kendisinden bir parça olarak insan bedenine üflediği bu nefes, ait olduğu yere dönmek için büyük bir çaba içindedir. Bu yüzden dünya “gurbet”, “dâru'l-firâr” olarak değerlendirilir. İnsan, dünya misafirhanesinde bir misafir olarak bulunmaktadır. Bu misafirhaneye her gün birileri gelmekte ve aynı şekilde birileri de buradan ayrılmaktadır. O, dünya nimetlerini misafire ikram olarak düşündüğü için onlara el sürmektedir.

*Ûut ki bir mihmÀn-serÀdur èÀlem anda
Àdemî*

*Ûonar u göçer kesilmez cünbiş-i mihmÀna
baú*

G 145/8

*Pes naðar úılmazdı cÀn Àòir bu dünyÀ
èişına*

Penc rýze èişretiçün bunda mihmÀn olmasa

G 215/8

Ölüm sonucunda rûh, asıl vatanına dönmüş olmaktadır.⁴ Şiirlerde sık sık kafes (beden) içine hapsedilmiş kuşa benzetilerek anlatılan rûh, gurbetten ancak ölümlle kurtulabilir. İnsan bedeninden ayrılan rûh, Allah'ın emri ile hareket eder, dağılmaz ve ölümsüzdür. Maddî ilgileri terkettiği zaman, kendi aslına dönmek ve yüce âleme ulaşmak için büyük çaba sarfeder. Bu sebeple mutasavvıflara göre ölüm ikinci doğuş, Mevlânâ'nın ifadesiyle de "şeb-i arûs"tur. Cemâl-i Mutlak'ı görmek, visâle ulaşmak için yegâne vasita olan ölüm; bir halden diğerine, bir yerden başka bir yere geçiş gibi çok doğal, hatta arzu edilir bir hal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünceye göre insan daha üstün bir hayata, ebediyete kavuşmaktadır. Yunus Emre bunu,

*Ölümden ne korkarsın
Korma ebedî varsın*

mısralarıyla dile getirmektedir (İsen, 1997; Kocatürk, 2001). Fidâyî de aynı düşünceyi,

*CÂn virmekile cÂn bulur evvel úamu ùÀlib
G 1041/2
Óaú rı0Àsıysa FidÀyi ne gerek òavf u
recÀ
Girerüz dýzaða vü cennete òoş mâYilerüz⁵
G 101/10*

şeklinde ifade eder ve ebedî hayata kavuşmak için benliğin terkedilmesi, dünya hayatından vazgeçilmesi gerektiğine işaret eder.

*Sen seni terk itmeyince òod ele girmez
yaúin
Óaú gerekse vir óayÀtı al beúÀyiçün
memÀt*

⁴ *Diriler ger bu meşhedde dirilür cÀvidÀn likin
Ölüler hem bu menzilden olur hep aâlına rÀciè* K
21/31

*CÂn her nefes cevlÀn ider ol èÀleme şeydÀ gider
Óubb-ı vaùandur ceõb ider teng oldu bu virÀnesi* G
228/8

⁵ mâyillerüz, vezin gereği mâyilerüz okundu.

Gerçek Hak âşıkları ölümsüzlük suyu olan “âb-ı hayât”ı bulsalar da onlar vuslata ulaşmak için buna meyl etmezler, sevgili (Hak) yolunda ölmek onlara (mümkün olsa) vacip olur ve sevgili yolunda ölmeyi, ölümsüzlüğe tercih ederler. Sevgili, öl dese hemen ölmeye hazırdırlar. Şâir, Allah’tan haberdâr olmayan kimseyi, canlı da olsa ölü olarak değerlendirir.

*Bulursa teşne-i eîşú Âb-ı Ôıøra meyl
itmez
Yolında ölmege ger mümkün olsa vÂcib
olur*

G 91/5

*Bendeyüz cÂndan ne óükm iderse ol
sulûÂnumuz
K'emrider merg ola ger her demde tende
cÂnumuz*

G 93/1

*èAbd k'ol Óay'dan òaberdÂr olmadı bil
mürdedür
Açılur âÿret çü gül ki lik dil
pejmürdedür
Dil ki Úâdir'den muèallemdür óayÂtıdur
ebed
Úuúb-ı dîndür aâlı òod ferè aâldan
bi'şmürdedür*

Nazm 9

Şâire göre Hak katında makbul olan kimse, “dünya ve ahiretten geçerek, ölüm ve hayat düşüncesini/endişesini” gönlünden atandır.

*Maúbÿl-ı Óaú'dur her kim ol dünyÀ vü
èuúúÂdan geçer
Terk ider ekl ü şürbi hem mevt ü óayÂtı
gözlemez*

G 111/6

Allah’ı “ecel terzisi” olarak düşünen Fidâyî, insan bedenini de ecel terzisinin rûha biçtiği renksiz bir elbise (kabâ) olarak ele alır. Dolayısıyla terzi dikeceği elbiseyi nasıl istediği şekilde kesip dikiyorsa *ecel terzisi* olarak

düşünülen Allah da rûhun *renksiz kabâsı* olan insan bedenini istediği gibi kesip biçmektedir.

*Fidâyî rÿóa úabÀ bil libÀs-ı bî- rengi
İrürmedin bu tene derzi-i ecel mîúrÀø*

G 127/9

Ölüm gerçeğini yukarıdaki düşünceler doğrultusunda ele alan mutasavvıflar, bunun yanında dünya hayatını küçümser, ona değer verip bağlanmaz ve onu olumsuz yönleriyle değerlendirir. Onlara göre dünya, rûhun (ilahî nûrun) hapisanesidir ve rûhu aldatan hilekâr bir büyücüdür. Dünyada mutluluk bile dâima ıztırapla içiçedir. Kendine bağlananlara çok güzel görünen dünya, aslında fânî bir acûzedir (İsen, 1997).

Edebiyatımızın her dönem ve alanında ele alınmış olan bu konu, sagu, ağıt, mersiye gibi edebî türler yanında ölenler için düşürülen tarihler ve manzûm mezar kitâbelerinde de müstakil olarak işlenmiştir. Ölümü konu alan şiirlerde, özellikle mersiyelerde; dünyanın geçiciliği, feleğin alçaklığı, ölenin kaybindan duyulan üzüntü, tutulan yas, ölene ait övgüler, ölene rahmet, kalanlara da sabır ve afiyet temennileri gibi bölümler yer alır.

Divan şiirinde mersiye ve tarihlerin dışında da ölüm konusu, sıkça ele alınır. Ölüm, her zaman güncelliğini koruyan, kaçışı mümkün olmayan, herkesin ortak kaderi olan bir olaydır (Yeniterzi, 1999; İsen, 1994). Dünya fânîdir, ömür mutlaka bir gün sona erecektir. Dünyaya ibretle bakılmasını isteyen Fidâyî, geçmişte dünyaya gelip de ölmeyen kimse kalmadığını, herkesin mutlaka bir gün öleceğini söyler.

*Âkıbet cümlemizin menzili hâk olsa gerek
Kime itmiş bu felek kâm u merâm üzre
vefâ*

Reîsü'l-Küttâb Ârif (Bursalı Mehmed Tahir,
1972: II, 31)

*Baúabilseñ baúagör her nefesde
BeúÀ youú gerçi èömr-i bî-âebÀta*

Terc. 1-2/6

*Gel iy dÀnÀ naôar úıl bu cihÀna èayn-ı
èibretten
Ki kimler küşte olmuş gör bu kÿr u ker
belÀsında*

Fidâî'ye göre de ölüm vakti geldiğinde, ölümü durduracak veya tevbe edecek kadar insanın zamanı olmaz. Bu sebeple şâir, "Ölmeden önce ölünüz." (Aclûnî; 1352, II) hadisine de işaret ederek, ölüme hazırlıklı olunmasını gerektiğini belirtir. Âşık, hasret ateşinde kalmadan maksadına ulaşabilmek için, ölmeden önce elinden gelen gayreti göstermelidir.

*äoñ ucu anları geldi ölüm zebÿn itdi
Amân virilmedi bir dem k'ideler istiâfâr*

K 15/90

*Ölmezden öñ düriş iriş ol cÂn maúÂmina
Rıólet deminde tÂ olasin ölmemiş bigi*

G 239/3

*Úalursın nÂr-ı óasretde bu atdan
düşmedin cehd it
İriş maúâÿda sen dest-i ecelden yimedim
ùurre*

G 192/11

Şâir, ölümü sadece insanın rûhunun bedenden ayrılması olarak düşünmez. Ona göre nefsin isteklerine gem vurmak, onu dizginlemek de "nefsin ölümü"dür ki, nefsin öldürülmesiyle (dizginlenmesi) gerçek âşık olunur. Âşıklar içinde rühdünü ispat etmenin yollarından biri de "ölünceye kadar" belâ, sıkıntı çekmekten ve çekilen bu sıkıntılardan şikâyet etmemekten geçmektedir.

*Her cÂnı gerçi èÂfiyet-i nefis şÂd ider
Nefs ölmeyince èışú erini ùutmaya güvenc*

G 40/8

*Düriş ölince bu yolda belÂ çek
K'olasın ehl-i rÂh içinde erşed*

G 51/10

İnsandaki açgözlülüğü (hırsı) ateşe benzeten şâir, hırs ateşinin ancak ölümü sıkça anmakla ve aslâ hatırdan çıkarmamakla söneceğini ifade eder.

Biridür nÂr-ı óirã ol hem söyünmez mevt
öikrinsüz

Biri nÂr-ı lisÂndur k'ol olur kem öikr-i
Mevlâ'dan

Kt 32/4

Âdetâ su değirmi gibi düşünülen felek, insanları ve bütün diğcr canlıları buğday tanesi gibi öğütmedir. Fidâyî, felek değirmi seni öğütmeden önce (ölmeden önce) yol hazırlığını yap, azığındaki (danelerdeki çer çöpü) yabancı maddeleri temizle diyerek, insanın kendi durumunun muhasebesini ölüm gelmeden önce yapması gerektiğini vurgular.

Çek Fidâyî vezne úoy àirbÀle pÀk it
dÀneñi

Rızúuñı sen sini ögütmezden öñ bu ÀsiyÀb

G 20/9

Dünyanın fâni oluşunu her fırsatta dile getiren şâir, hayatın bir gün sona ereceğini; insanın, zamanın Süleymanı gibi güçlü ve zengin de olsa ölüm vaktinin gelmesiyle her şeyini dünyada bırakmak zorunda kalacağını belirtir.

Çün fenÂdur ãoñı úo **èömr**i el ur dÀmene
saòt

Ki özüñsüz dem ola mülke SüleymÀn olasın

G 174/15

Divan'daki son gazelinde yer alan aşağıdaki beyitte şâir, "beş günlük" olarak değerlendirdiği dünya hayatının hedefe ulaşabilmek için iyi değerlendirilmesi gerektiğini, bu kısacık hayatta gafil olunmamasını söyler.

Var èömr-i penc-rÿzı àanimet gör it
sefer

Olma Fidâyî àÀfil işin bilmemiş bigi

G 239/7

Ölüm bütün soğukluğuna rağmen divan şiirinde, soğuk ve tatsız bir olay olarak değil; âşığın sevgili uğrunda canını feda etmesi gibi şâirane tablolarla da ele alınmıştır. Âşıkların önüne konan ilk şart, aşk yolunda

canlarını feda etmeleridir. Âşıklığın önemli alâmetlerinden biri budur.⁶ Can verilmeden sevgiliye kavuşmak mümkün değildir ve âşıklara göre de can sevgiliye ait bir unsurdur. Bu sebeple onun sahibine verilmesi gerekir (Yeniterzi, 1999).

*Vaâl-ı óabîb ider ùaleb cÂn ki cÂn gerek
Pes cÂn diler ki gerek andan cihÂn gerek*

G 153/1

Âşık hayatı boyu bülbül gibi şakır, ama cânını vermede pervâne gibi olmalı, onu örnek almalıdır. Âşığın tek ve en önemli derdi, aşkıdır; sevgiliden ayrı olmasıdır. Aşk derdiyle can veren âşık, böylece dermâna (vuslata, sevgiliye) ulaşmış olur. Canı karşılığında vuslatı alan âşık, kârlı bir pazarlık yaptığını düşünür.

*Berü gel óikmet al iy rind-i sebük-bÂr
ne àam*

*Saňa ger cÂn viresin derdile dermÂna
geçer*

G 83/7

*Kim cÂn virüben gevher-i vaâl ala bu
resme*

Bir aããılu bÂzÂr benüm var kimüñ var

G 84/3

Sevgiliden ayrı olduğu için onun hasretiyle yanan ve gönlü kırık olan âşık, sevgili ile âşık arasında postacılık yapan sabâ rüzgârına, kendi durumunu sevgiliye anlatması karşılığında canını teslim ve emanet eder ki, böylece sevgili yolunda kendini feda etmiş olur.

*äabÂ izüñ tozın almaàa gitse cÂn virürem
Şikeste-dil òaberin äanma rÂyigÂn iledür*

G 74/5

Aşkına sadakâtle bağlı olan âşık, bu yolda çekinmeden canını verirken, nazlı sevgili bu sefer cansız diye âşığa yaklaşmaz. Ancak o yine de

⁶ *CÂn virmek oldı èÂşıúa evvel úademde şarú
Elbette yol eri olana bir nişÂn gerek*

G

53/2

sevgiliden ümidini kesmez ve onun yolunda bin kere can verse de bunu dert edinmez. Çünkü âşığa can verecek olan, uğruna canını feda ettiği sevgilidir.

*Istense bugün âidúile bir cÀn ele girmez
K'ol cÀn vire cÀnsuz diye cÀÀn ele
girmez*

G 104/1

*Maócÿb olanlar bir úllın biñ cÀna virmez
èÀrifüñ
Bin cÀn virürse derdi youú çün cÀn virür
cÀÀnesi*

G 228/6

Ayrılık derdiyle çeşitli sıkıntılara düşen ve ölmek üzere olan âşığa bir bûsesi binlerce can bağışlayan sevgili bu yönüyle Lokman'dan üstün tutulur.

*èÁşıúa her býsede biñ cÀn virür öerreden
Gör ne deñlü óükm ider óikmetde LoumÀn
üstine*

G 212/6

Divan şiirinde ölüm hakkında bu düşünceler yanında, ölümle doğrudan ilgili inançlara, âdetlere ve günlük hayattan çeşitli sahnelere sıkça yer verilir. Çoğu dinî temellere dayanan bu telakkilerin, şiirlerde bazen şâirane ifadelerle, bazen de aynen realitedeki şekliyle yer aldığı görülür. Ölümün tüm çıplaklığıyla yansıtıldığı ve günümüzde de geçerliliğini koruyan bu hususlardan Fidâyi'nin şiirlerinde yer alanları açıklamaya gerek duymadan yalnızca tespit ve örnekleriyle sunuyoruz:

Dünya bir misafirhane, insan da dünyada misafirdir (Can tende emanettir):

*Úut ki bir mihmÀn-serÀdur èÀlem anda
Àdemi
Úonar u göçer kesilmez cünbiş-i mihmÀna
baú*

G 145/8

*Pes naôar úılmazdı cÀn Àòir bu dünyÀ
èişına*

G 215/8

Ölümçül hastaya ilaç fayda etmez, en meşhur hekim olan Hipokrat da ölüme çare bulamaz:

*Mariø-i mevte ki her dem èanÀãır u aòlÀù
MuòÀlif ola èilÀc itmez olsa ãad BuúrÀù*

G 131/1

Ölmek üzere iken Allah'ın isimlerini zikretme (Kur'ân-ı Kerim okuma):

*Úalbüñi vesvÀs-ı řeyùÀndan ãaúın
müřtÀúiseñ*

*Her ne óÀletdeyse ol èavdetde öikr it yÀ
Muèid⁷*

G 57/11

Son nefeste şeytan insana su teklif ederek imânını çalmaya kasteder. Ölmek üzere olan kişinin yanındakiler ona su vermeli ki kelime-i tevhid üzere ölsün:

*řu dem ki úaãd ide řeyùÀn ãu ãuna
müémine tiz*

Ter ider anda dehÀn "LÀ ilÀhe illÀ'llÀh"

K 1/14

Vahdete ulaşan kişide kabir korkusu olmaz:

*Sen ol óaúúıyla geç tenden FidÀyi bigi
keâretde*

*K'iresin vaódete cÀndan ne òavf-ı úabr ü
ne baóóÀã*

G 36/9

⁷ Beyitte aynı zamanda; sadece ölüm üzere iken değil, her zaman bir çeşit zikr-i dâimî ve sıyânet-i dâimî üzere bulun anlamı da bulunmaktadır.

Ölünün kefenlenmesine değinilen aşağıdaki beyitte şâir, “kefenlenme”yi farklı açıdan ele alır ve řu tavsiyede bulunur: İnsan bütün varını Hak yoluna sarfetmelidir. Sonunda kefen alacak varlığı dahi kalmayabilir. Düşünmeden, bolca, Hz. Ebûbekir örneğinde olduğu gibi hayra koşmalıdır. Yapmış olduğu hayırlar, onun kefeni olurlar:

*Sen FidÀyi hele Óaú yolına ãarf it ne ki
var*

Óilesüz óulle ursañ k'ola cismüñ kefeni

Kt 10/16

Divan şiirinde sevgilinin yüzü, parlak oluşu, rengi ve güzelliği (düzgünlüğü) bakımından aynaya benzetilir. Halk arasında da bir kimsenin ölüp ölmediğini kesin anlamak için ölenin ağızına ayna tutulması uygulana-gelen âdetlerdendir. Sevgilinin yüzünün aynaya benzetilerek bu durumun da hatırlatıldığı aşağıdaki beyitte, “sana baktıkça gönül (âşık) her bir nefeste canını verir ama, aslâ âh etmez.” denilerek Azrâil’in sevgilinin yüzünü göstererek ölümü/can alma işini kolaylaştırması akla gelmektedir.

*Yüzüñ Àyinesine úarřu göñül
Cân virür her nefesde Àh itmez*

G 103/8

Dünyada iyi bir ad bırakma:

“At ölür meydan kalır, yiğit ölür nam kalır.” atasözünde de ifade edildiği gibi insanın öldükten sonra hayırla yad edilmesi, hayatta iken yaptıklarına, bıraktığı eserlere bağlıdır.

*Úalib-i dergÀh añılam diyü uř
Bir niçe aú kÀadı úıldı siyÀh*

Kt 24/12

*TÀ FidÀyiyem cihÀn içinde luúfuñ yÀdına
Añılam dillerde medóüñle úapuñuñ çÀkeri*

K 10/28

Eser bırakma:

İnsan öldükten sonra; dinimizde sadaka-i câriye, tasavvufta da dört oğul (mal oğlu, can oğlu, yol oğlu, bel oğlu) olarak adlandırılan

türden; insanlara faydalı eser (mektep, yol, cami, çeşme vs., kitap, öğrenci, hayırlı evlat) bıraktığı zaman amel defterine bunlardan hasıl olan sevaplar yazılmaya devam eder. Ölümden sonra böylesine eserlerle yaşamaya ömr-i sâni denir. Şâirlerimiz bu konuda divanlarını örnek gösterirler (Yeniterzi; 1999, 136).

Fidâyî de yukarıda bahsedilen görüş doğrultusunda, dünyada öldükten sonra arkasında eser olarak Divanı'nı bıraktığını imâ etmektedir.

Nesò it bir iki nüsòa vücüd olmadın
èadem

Levó-i cihÀndan aduñı úll silmemiş bigi

G 239/4

SONUÇ

- 1) Gerek diğer divan şâirleri, gerekse şiirlerini incelediğimiz Fidâyî, ölümle ilgili çeşitli düşünceleri, inanışları şiirlerinde ele almışlardır. Fidâyî, ölümü soğuk ve acı bir olay değil, sevgiliye kavuşma yolunda bir tercih şeklinde ele almıştır.
- 2) Günlük hayata ait unsurlar, âdet ve inançlar divan şiirinde çoğu za-man sanatkârane söyleyişlerin arkasında gizlenirken, ölümle ilgili hususlar, ölümün gerçekliğine paralel bir şekilde açıkça verilir.
- 3) Ölümle ilgili tespit ettiğimiz âdet ve inançların çoğunluğu dinî temele dayalı inanç ve âdetlerdir.
- 4) Fidâyî'nin şiirlerindeki örneklerinde de görüldüğü gibi, divan şiiri hayalî, mücerret ve halktan kopuk olmayıp; sosyal hayatın canlı bir şekilde aksettirildiği bir edebiyattır.

KAYNAKLAR

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, (1352), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammeştehere Mine'l-Ehâdisi Alâ Elsineti'n-Nas*, C. II, Beyrut.
- Bursalı Mehmet Tahir, (1972), *Osmanlı Müellifleri*, C. II, Haz.: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, Meral Yay., İstanbul.
- İsen, M. (1994), *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara.
- İsen, M. (1997), "Mutasavvıflara, Sûfi Şâirlerce Yazılan Mersiyeler ve Sûfi Düşüncesine Göre Ölüm", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara.

- İsen, M. (1997), “Şâirlerce Meslektaşlarına Yazılan Mersiyeler”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kocatürk, S. (2001), *Mevlânâ'da Varlık, İnsan, Aşk ve Ölüm Teması*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Koçin, A. (2003), “Ölüm Gerçeğinin Türk Kültürüne ve Anadolu Türk Şiirine Yansıması”, *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, C. V, Konya.
- Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Alisi*, (1981), Haz.: A. Fikri Yavuz, Sönmez Neşriyat, İstanbul.
- Mevlânâ Celâleddin, (1958), *Dîvân-ı Kebîr*, Haz.: Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul.
- Şanlı, İ. (2003), *Fidâyî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın İncelenmesi* (İnceleme-Tenkitli Metin, yayımlanmamış Doktora tezi), Bursa.
- Tatçı, M. (1990), *Yunus Emre Dîvânı*, C. II, Tenkitli Metin, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Yeniterzi, E. (1999), “Dîvan Şiirinde Ölümüne Dair Bazı Hususlar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 5, Konya.